

Aquells xiquets de la Gran Plaça

Els xinesos tenen l'aire de ser més joves que no són. No ho sé. Costa de veure'ls els divuit anys. Sempre semblen de catòlic. Segurament és el desconcert occidental. Els confons entre ells –igual que ells a tu–. I somriuen permanentment. Fins i tot en la mort.

La primera vegada que vaig veure Tiananmen fou el dia 14 de maig al matí. Unes hores abans una colla d'estudiants de Beida, la Universitat Normal de Pequín, havien format una columna desfilar cap a aquell indret que no tan sols és el centre neuràlgic de la capital, sinó també de la Xina sencera. Tots els mapes, els de ferrocarril per exemple, sempre tenen per referència central Tiananmen. No Pequín, sinó Tiananmen. Un dibuix bastant *naïf* del portal d'entrada a la Ciutat Prohibida és el símbol obligatori de tota la cartografia local. El portal és el que dona a Tiananmen, la plaça, ah!, de la Pau Celestial.

Se sabia que era en aquella plaça que les autoritats xineses havien de rebre oficialment Mikhaïl Gorbaxov. El president, encara soviètic, hi arribava per fer una visita que havia de ser històrica per motius ben diferents dels que havien estat planificats. En les habitacions reduïdes dels dormitoris universitaris, humides fins a l'insult, els estudiants havien passat dies i dies enganxats als transitors. Des de Moscou arribaven els senyals de ràdio, com havien arribat aquestes darreres dècades. A voltes paraules de camarada, a voltes lletres de batalla entre contrincants. Ara l'emissora transmetia en directe aquell extraordinari espectacle que fou el primer Congrés dels Diputats del Poble. La vivor d'aquells debats, la força èpica de les denúncies de Sakhàrov i de desenes de diputats més o menys anònims, l'autocrítica infernal dels més oberts dels comunistes russos, va calar profundament en aquells xiquets.

Però la Xina era una altra cosa, és clar. I això, que calia tenir-ho en compte, potser no ho valoraven prou els incitadors a la revolta. Les botiguetes començaven a aflorar, la gent tenia televisors de colors i el camp, l'immens camp xinès, avançava, "progressava" a una velocitat inusual en l'Imperi Central –que això és el que vol dir *Zhongua Renmin*, Xina en xinès–. Fins i tot a la cantonada de Quianmen amb la mateixa plaça hi ha un fabulós Kentucky Fried Chicken,

Ara fa cinc anys una colla de jovencells xinesos van envair la plaça de Tiananmen de Pequín. Esperaven la visita de Mikhaïl Gorbaxov per demanar una major democratització del règim. I sense voler-ho, es trobaren convertits en protagonistes d'un dels fets més impressionants d'aquests darrers anys. Vicent Partal, que compartí amb ells aquelles tenses hores, ens en dibuixa el retrat.

precursor del que després havia de ser el famós McDonald's de la plaça de Puixkin moscovita. A la República Popular Xinesa, més enllà de les consignes rituals, eren pocs els qui es creien això de la socialització.

Els dos grans del món comunista havien triat aquells dies camins ja absolutament diferents. La Xina optava per la reforma econòmica sense reforma política. A l'inrevés, la Unió Soviètica buscava la reforma política per a evitar la reforma econòmica. I a aquells xiquets tot els va agafar pel mig, embolcats com eren pels murs grisos de la universitat. Enganxaven cartells al davant de la botiga on venien samarretes i paper d'escriure i discutien pels restaurants al voltant de les taules servides amb totes les variants possibles i creïbles de l'ànec. Per uns dies el món semblava que els fera cas, però es tractava d'un miratge. Impressionantment bonic, això sí.

La força de la curiositat. Dir que els xinesos són curiosos és dir poc. Són embafadorament curiosos. N'hi havia prou d'obrir una llibreta al mig de la plaça perquè un munt de caps s'interposaren entre el teu i el paper. Què buscaven? Mirar? Entendre? Quina falta feia entendre res? Amb uns amics del *China Daily*, el diari en anglès de la capital, vaig conversar sovint, aquells migdies calorosos, sota el retrat monumental de Mao que coronava la porta de la Ciutat Prohibida. Cada dia era igual. Desenes de joves ens envoltaven i escoltaven somrient la conversa sense entendre res. Encara més: sovint deien una frase en anglès agafada al vol. I quan els responies, t'adonaves que no sabien cap més paraula. La retenien, aquella, pel pur goig de la curiositat. I és possible que aquesta curiositat innata fos el primer motor d'aquella petita revolució.

Un dia que els inquiria sobre què podia passar, aquells mateixos periodistes van sentenciar: "Allò que haja de passar ja va passant". Ben poc sabíem aleshores que certa que era aquella frase! Mentre aquells jovencells, decorats amb ideogrames al cap, assaltaven tots els reductes de la ciutat, Deng Xiaoping, en silenci, removia el camp buscant els soldats, aquells brètols de les muntanyes, que l'ajudarien a esclafar la seua joventut.

Hi ha pocs llocs com la Xina on pots percebre

què significa això de ser d'una "altra" cultura. No es tracta de llibres o quadres –tothom anava amb Tàpies a la boca, després d'una recentíssima visita del senyor Pujol–. És una cosa molt més profunda. Un sentit de la vida. I del govern. Els uns es creien escollits pels segles. Els altres manaven des de fa segles. És una cita literal: "Vosaltres no ho podeu entendre perquè la propaganda no us ho deixa veure, però nosaltres fa mil·lennis que manem", em deia un buròcrata. Justificava amb això la meua perplexitat pel fet que no passara res. Feia dies que els militars havien proclamat la llei marcial i els tancs i els camions restaven aturats a totes les entrades de la ciutat. A Fengtai, a Xuanwu. Dies i dies incomprensibles de passivitat de la soldadesca davant les contínues incitacions a la rebel·lió dels estudiants. Se'ls enfilaven als camions, els tocaven les metralladores, els cridaven a la cara que no feren cas dels dirigents. I l'exèrcit quiet. Sense dir res. Hieràtic. Però què eren uns pocs dies de paciència en una mar de mil·lennis?

Entre el 14 i el 18 de maig, el Govern va perdre, aparentment, el control de la ciutat. La nit del 18 de maig els militars foren enviats al carrer. La matança arribà el 3 de juny. Per què aquell ritme tan pausat? I per què no?, preguntaven els xinesos. Les representacions d'òpera són llargues, molt llargues, et responien enigmàticament. Òpera? Quina òpera?

Entre el 14 i el 18 de maig, el Govern va perdre, aparentment, el control de la ciutat. La nit del 18 de maig els militars foren enviats al carrer. La matança arribà el 3 de juny.

L'òpera que representaven tots plegats. A la Xina, a través dels mil·lennis, mai cap canvi de govern no s'ha fet sense l'escenografia adequada. Sense milers i milers de persones envaint Tiananmen. L'òpera eren desenes de banderes de seda flamejant en els pals i al capdavant de les manifestacions. I com voleia la seda! Quanta plasticitat en la barreja de vermells que s'aixecava sobre la capital com un huracà. Sí: vermells. Perquè no fóra bo d'oblidar que els estudiants, la gran majoria, eren comunistes. Si fa no fa, militants de les joventuts del partit. Comunistes perplexos, això sí. "Jo sóc el comunista, no aquells porcs amagats rere el mur", deia una nit un minyó acabat de llicenciar que s'havia posat a treballar de buròcrata del partit i renegava públicament dels seus dirigents. "Demà de matí, a la feina, els incitaré tots a rebel·lar-se contra l'opressió". "Quants joves sou, a la feina?", li vaig preguntar. No recorde si em digué que tres, o cinc. Em tem que no el vaig convèncer que no fera bajanades. L'eufòria d'aquella ciutat de lona era imparable.

La ciutat dels estudiants. Una nit els estudiants descobriren joiosos que Zhao Ziyang se'ls mirava amb prismàtics des de dalt de la Ciutat Prohibida. Zhao era considerat aleshores l'exponent de l'oberturisme dins el règim. I, de fet, va ser la víctima de la representació. Mai més no s'ha sabut res d'ell.

ARXIU

Aquella era una nit en què la sensació de massa coral era absoluta. La guerra dels altaveus ja s'havia desfermat. Els altaveus oficials de la plaça repetien una vegada i una altra el discurs oficial que anunciava la proclamació de la llei marcial i ordenaven que desallotgessin la plaça. Els altaveus dels estudiants contraatacaven amb l'Himne de l'Alegria. Però també amb Julio Iglesias a tota veu. De res no servia explicar qui era aquest personatge. Era diferent, provocatiu.

La cacofonia era colossal. Al voltant del monòlit als Herois del Poble, ja feia dies que s'havia instal·lat la ciutat de lona. La fotografia del defenestrat Hu Yaobang havia iniciat el ritual de les flors. Escortada a banda i banda per ideogrames blancs sobre negre, aquella imatge del dirigent reformista apartat del poder abans de la seua mort confrontava des del monòlit el quadre amb la cara de Mao Zedong. Un comunista contra un altre comunista. Amb milers de comunistes esparsos per terra, jugant, pensant, xerrant, enamorant-se, dins les improvisades tendes de campanya. Gaudint de la poca llibertat que van poder valorar.

La ciutat de les tendes —deien que s'hi ajuntaven fins a cent mil persones—, vivia a dos ritmes diferents. De nit, tot era permès i possible. N'hi havia prou amb les guàrdies i les patrulles avançades que informaven dels moviments enemics. Clarament eren molts, moltíssims. Però, de dia, el sol martellejava sobre la terra amb fúria i no hi havia temps sinó per a la revolta. A la dreta del monòlit, el centre de control, el nucli directiu, treballava des de ben d'hora. Aquell racó i l'habitació 400 de la residència de la Universitat Normal de Pequín eren casa seua. La de Chai Ling (li deien "Passionària"), Wuer Kaxi ("El Turc", pel seu ori-

Aquells dies de revolució Pequín va prendre partit pels estudiants. Força massivament. Per als periodistes estrangers fou definitiva la constatació que els servils treballadors de l'hotel de sobte enganxaven pancartes i banderes i et deien que ja et faries el llit tu.

gen uigur, *Uerkesh Daolet* en la seua llengua) i Wan Dang (sempre amb el rellotge digital al canell i les grans ulleres). Des d'allí dirigien i controlaven aquell desgavell. No era fàcil. Van haver d'improvisar un servei de neteja, menjars, preocupar-se de repartir els qui arribaven, atrets per la revolta, de totes les parts del país. I, sobretot, havien d'estendre el moviment. Redactar comunicats, escriure pamflets amb aquelles extraordinàries i enormes màquines d'escriure en xinès. Havien de dialogar constantment amb les delegacions que s'acostaven a veure'ls: sindicats, veïns, periodistes. D'un dia per altre s'havien convertit en l'epicentre de la Xina. Ells eren Tiananmen. I allò els consumia físicament. I mentalment. En les primeres hores de l'assalt militar van haver d'emportar-se Wuer Kaxi. Vagarejava amb la mirada perduda entre els uniformes reclamant a crits que el mataren.

A vegades l'alegria nocturna i el treball matinal tenien un diferenciador brutal. Amb la primera claror del dia els helicòpters militars feien aparició sobre la plaça. Volaven en cercle fins que es quedaven fixos al cel, amb totes les mirades pendents de cada mínim sotrac. Aleshores, ostensiblement, ens ensenyaven l'armament durant uns segons eternals... i marxaven. Tinc al cap encara la cara que havia estat alegre d'una estudiant, amb ulleres, que feia volar un estel quan els voltors aparegueren per primera vegada. Va romandre durant minuts i minuts amb l'estel en la mateixa posició i el somriure trencat. Havia après que la mort els rondava a tots.

La ciutat de tots. Aquells dies de revolució Pequín va prendre partit pels estudiants. Força massivament. Per als periodistes estrangers fou definitiva la constatació que els servils treballadors de l'hotel de sobte enganxaven pancartes i banderes i et deien que ja et faries el llit tu. Per onsevulla que passaven els manifestants, durant els dos dies que es llançaren a passejar per la ciutat, el corrent de simpatia que despertaven era considerable. Quants s'hi apuntaven? Ells van dir que el 27 de maig havien desfilat un milió de pequinesos. Hi ha qui diu que eren cinquanta mil. Ni l'una cosa ni l'altra, segurament. Però eren molts més dels que mai havien estat. I, tanmateix, no deixaven de ser una petita gota d'aigua en el mar xinès.

Sembla que alguns d'entre ells ho van entendre quan Wuer Kaxi va anunciar que abandonarien la plaça aquell dimarts 30 de maig que, al final, quedà marcat per l'erecció de la "Deessa de la Llibertat". Una important estàtua, fabricada a corre-cuita a l'Institut de Belles Arts i que els estudiants van transportar fins a la plaça en tres trossos, la nit del 29. Aquell fou un dels primers objectius dels tancs que el dia 4 caigueren com una gossada sobre el centre de la capital.

Xina, la immensa Xina, no estava preparada, segurament, per a entendre què passava. Just

ara que la gran majoria dels xinesos començava a moure's a un pam de la misèria, no pas dins d'ella, com podien qüestionar els dirigents que havien fet el canvi? Deng Xiaoping té una homofonia que significa "l'ampolla petita". Els mateixos estudiants havien imposat el costum de desfilar amb petites ampolles a les mans, quan les reformes corrien perill i Deng era l'única esperança. Ara organitzaven un sàbat, desfilaven trencant petites ampolles, cosa que era molt més difícil d'explicar.

Ningú no sap què hauria passat si... Si la rebel·lió jove no haguera estat usada pels diversos sectors en lluita a Zhongnanhai, la residència oficial dels jerarques. Si els estudiants hagueren fet cas dels seus líders originals i s'hagueren retirat de la plaça. Si l'exèrcit haguera resistit una mica més que no l'ordre d'atacar. Si uns vàndals no hagueren tacat de pintura vermella el retrat sagrat del president Mao. Si, si, si...

Un jeep de nit. La història no es pot rescriure. I menys amb el reguitzell de morts que va deixar aquell somni al darrere. Divendres, dia 2, van arribar els primers indicis del que s'acostava. Era a la matinada quan un jeep que controlava la televisió central va matar els tres primers joves. Des de Muxi, uns tres quilòmetres a l'oest de Tiananmen, la notícia va volar fins a la plaça. Aquelles criatures agafaren la bicicleta i es posaren a córrer Changan amunt, camí de la mort. Feia dues setmanes que assistien, incrèduls, a una situació paradoxal: l'exèrcit era al carrer per fer complir la llei marcial, però els amos eren ells. La diferència subtil era que aquesta volta, dues setmanes després, començaven a sumar morts. "Nosaltres som els patriotes!", "el poble us rebutja!", "ens heu de defensar, no atacar!". Els xiquets de la Gran Plaça es van quedar afònics de cridar als soldats. Eren menys manifestants del que havien estat mai aquells dies. Mao havia deixat escrit que els soldats són peixos que naden en el mar del poble. Taurons. I famèlics. Joves, com el mar que havien de tacar de sang.

La resta ja és sabuda. Quan els estudiants començaren a cridar *Zhendan!* ("Dispareu!") ja era massa tard. La maquinària va ser implacable. Tant com per a permetre's fins i tot el luxe de la manipulació. No va haver-hi morts a Tiananmen, diu el Govern xinès i repeteixen els seus acòlits occidentals. Sí, és cert. No va haver-hi morts a Tiananmen. No van voler matar ningú a la plaça. Però van haver-hi milers de xiquets de Tiananmen morts, assassinats criminalment, per tota la geografia que envolta la plaça. A Muxidi, Changan, Quianmen... Eren, aparentment, soldats del 27è cos d'exèrcit, acreditat com el més dur del país i arribats a propòsit des de Xijiazhuang. S'hi van dedicar a fons, mentre els estudiants cantaven "La Internacional" i

No n'hi hagué prou amb la mort. La repressió que vingué després fou inenarrable. Usaren les imatges que enregistràvem els periodistes estrangers per identificar, un a un, els "rebels", que ells en deien. En tancaren a milers en camps de concentració. En mataren a centenars amb un ritual macabre: feien pagar als familiars la bala que havia desnucats cadascun d'aquells valents.

l'himne nacional xinès, el "San Min Chu I".

Els encara viuen. No n'hi hagué prou amb la mort. La repressió que vingué després fou inenarrable. Usaren les imatges que enregistràvem els periodistes estrangers per identificar, un a un, els "rebels", que ells en deien. En tancaren a milers en camps de concentració. En mataren a centenars amb un ritual macabre: feien pagar als familiars la bala que havia desnucats cadascun d'aquells valents. Encara avui l'exili i la presó acullen les restes d'un moviment potser intempestiu, probablement romàntic, però digne i sincer.

I ja tendim a oblidar-los. Aquests dies, per exemple, Bill Clinton ha tornat a la Xina la clàusula de nació més afavorida que li havien pres aquella nit de sang. Sembla com si amb cinc anys ja n'hi haguera hagut prou per a esborrar la traça que es va dibuixar a Pequín.

I és probable que així siga. És possible que dins la Xina, sotmesa al terror informatiu, ja tot siga un record nebulós. És realista creure que la flama de solidaritat que van despertar aquells, els darrers idealistes del segle XX, ja no tinga força per a obligar els governs a castigar un soci econòmicament tan important. Però, igual que això, és previsible també que un dia o altre torne a haver-hi flors en el monument als Herois, en la plaça de Tiananmen.

Un periodista anglès féu l'amarg camí de tornada de Tiananmen a la universitat amb la valerosa Chai Ling. Entre el fum del gas lacrimogen la "Passionària" encara va trobar forces per consolar a aquell europeu desconcertat: "Els esperits dels qui han mort romandran per sempre a la plaça de la Pau Celestial. Ningú no els en podrà traure".

Vicent Partal